

ENIGE BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN EEN REDE

door *W. N. A. F. H. Stokvis*

In de financiële pers is grote aandacht gegeven aan de rede, welke Ir P. F. S. Otten, Voorzitter van de Raad van Bestuur van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, op 14 Mei 1954 heeft gehouden in de algemene vergadering van aandeelhouders. Niet alleen kwamen onmiddellijk na de datum van de algemene vergadering beschouwingen hierover in de pers voor, maar ook nadien kan men nog telkens aanhalingen uit deze rede in artikelen van financiële aard aantreffen.

De aandacht, welke aan deze rede wordt gewijd, behoeft geen verwondering te wekken gezien het onderwerp van de rede „Het beleid van Philips ten aanzien van de voorlichting van aandeelhouders”, de gezaghebbende spreker en de eenvoudige, klare taal, welke is gebruikt om belangrijke zaken uiteen te zetten.

Het is verheugend, dat in grote kringen weerklink wordt gevonden voor deze rede, welke zich weliswaar moest richten tot de aandeelhouders van Philips, en het beleid van Philips tot onderwerp moest hebben, maar ten aanzien van het onderwerp voor de gehele Nederlandse financiële wereld als richtinggevend kan worden beschouwd.

En ziet hier, waarom deze rede belangrijk is voor de accountant in zijn functie van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer in de eerste plaats. De rede is richtinggevend t.a.v. opvattingen, welke bij de ondernemingen aanwezig of groeiende zijn betreffende de eisen waaraan een jaarrekening moet voldoen, wil deze in overeenstemming zijn met de verwachtingen, welke bij de financiële wereld — aandeelhouders, kapitaalmarkt, geldmarkt, pers —, te dien aanzien bestaan.

Want, zo zegt Ir Otten het: „De naar voren gebrachte overwegingen, „leidende tot een uitvoerige berichtgeving, worden nog versterkt door „onze conceptie van de door de kapitaalmarkt te stellen normen ten „aanzien van de berichtgeving”. Het gebeurt de accountant niet iedere dag, dat hem zo duidelijk zichtbaar die norm, welke in het maatschappelijk verkeer ten aanzien van de publicatie van de jaarrekening groeiende is, wordt voorgehouden.

Ir Otten begint zijn rede met het geven van de overwegingen, welke tot de conclusie hebben geleid, dat op de leiding van een onderneming de plicht van een goede berichtgeving rust, en gaat daarna in op de vraag, wanneer een jaarverslag daaraan voldoet.

Voor de accountant zijn beide delen van het betoog belangrijk. Aangezien ik met de vraag, waaraan een jaarverslag moet voldoen, aan de kern van het behandelde raak, begin ik mijn beschouwing met het tweede deel van de rede van Ir Otten. Ir Otten zegt dan, dat een jaarverslag aan een goede berichtgeving voldoet, indien in de jaarrekening een aanvaardbaar beeld wordt gegeven van de vermogenspositie en van het behaalde resultaat en indien de jaarrekening door een accountant, als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer, met zijn handtekening is gewaarmerkt.

Hij vervolgt dan: „Een aanvaardbaar beeld. Deze omschrijving noopt „tot enige toelichting. Een juist inzicht in de gang van zaken kan nooit „worden gegeven door een mathematische voorstelling van een veel- „heid van financiële gegevens, omdat de balans een momentopname is

„in de dynamiek van de ontwikkeling en omdat de winst- en verliesrekening mede wordt beïnvloed door de latente risico's, die schatten, derwijze moeten worden gedekt. Bovendien mag het streven naar het „verstrekken van zo reëel mogelijke cijfers er niet van weerhouden in „bepaalde gevallen conservatief te waarderen, waardoor ook zekere „onzichtbare reserves ontstaan. Ik acht dergelijke reserves te behoren „tot goed koopmansgebruik, omdat de latente risico's nooit uitputtend „in de jaarrekening kunnen worden opgenomen. Een voorwaarde hier„bij is echter dat deze reserves niet in zodanige omvang worden gecre„eerd en gebruikt, dat het beeld van de vermogenspositie en het resul„taat onaanvaardbaar zou worden beïnvloed.”

Belangrijke problemen komen hier aan de orde. Het probleem van de dynamiek in de verslaglegging en het probleem van de geheime reserves!

Duidelijk spreekt uit het bovenstaande, dat het belang wordt ingezien van een bedrijfs-economisch juiste wijze van verslaglegging door de balans, de winst- en verliesrekening en de toelichting op deze stukken, zoals deze gegeven wordt in het jaarverslag.

In het algemeen treffen wij in jaarverslagen balansen en winst- en verliesrekeningen aan, waarin vermogensposities en resultatenvoorstellungen zijn opgenomen, welke zijn berekend op een voor de desbetreffende onderneming traditionele wijze. Waarderingen hebben plaats op historische prijsbases, terwijl in de winst- en verliesrekening niet onderscheiden wordt in vermogensmutaties en winst of verlies. Voor outsiders zijn deze stukken onleesbaar, omdat iedere relatieve vergelijkingsmaatstaf ontbreekt. Hoe dikwijls blijkt, dat in de pers omtrent jaarstukken beschouwingen worden gegeven, welke onjuist zijn en aanleiding geven tot voor de desbetreffende onderneming schadelijke, althans ongewenste gevolgen. Niet aan de pers ligt hier de schuld, maar aan de samenstellers van de jaarverslagen, die menen, aan hun publicatie-verplichtingen te hebben voldaan door het onder elkaar stellen van bedragen met als vrijwel enige verdienste, dat de balans aan beide zijden in totaal dezelfde getallen aangeeft.

Maar bovendien kunnen cijfers alleen de belanghebbenden het inzicht in de vermogenssituatie en de resultaten van de onderneming niet geven. Door mededelingen betreffende de betekenis van de gepubliceerde getallen, de gang van zaken in de verslagperiode en daarna, en de vooruitzichten, zoals deze op grond van statistische waarnemingen en overige kennis volgens de leiding zullen zijn, ontstaat voor de belanghebbende een dynamisch totaalbeeld van de onderneming.

Indien het maatschappelijk verkeer dit dynamische totaalbeeld van de onderneming eist, zal de verklaring van de accountant de bevestiging moeten inhouden, dat de jaarrekening dienovereenkomstig is opge maakt en de toelichtingen omvat, waardoor aan deze eis is voldaan. In het algemeen kan worden vastgesteld, dat de toelichtingen, welke in de vorige zin worden bedoeld, niet uitsluitend kunnen zijn die, waar mede krachtens artikel 42 van het Wetboek van Koophandel aan de wettelijke verplichtingen is voldaan.

Wat thans door Ir Otten in zijn rede wordt gepropageerd en ook reeds door andere vooraanstaande ondernemingen is gepubliceerd betreffende de jaarrekening, zal binnen niet al te korte tijd navolging moeten vinden bij alle ondernemingen, omdat anders in strijd zal worden gehandeld met wat tot „goed koopmansgebruik” is geworden.

Het is de taak van de accountant bij zijn arbeid, welke moet leiden tot het geven van zijn oordeel over de door hem gecertificeerde jaarrekening, er op toe te zien dat deze is opgesteld in overeenstemming met dat goede koopmansgebruik. De accountant zal het derhalve tot zijn plicht moeten rekenen vanuit zijn werkingsfeer mee te helpen aan een verslaglegging, welke aan bedrijfseconomische normen voldoet. Verslaglegging bedoeld in de ruimste zin; want ook bij de onderneming, welke geen belang heeft bij een publicatie van haar jaarrekening in de financiële pers of waar dan ook, blijft tenslotte over het belang, dat de eigen leiding heeft bij een juist inzicht in vermogenspositie en resultaten.

In het laatste deel van het hierboven uit de rede van Ir Otten overgenomen fragment betreft hij het gebied van de geheime reserves. Hier ligt een probleem voor accountants, dat zowel in het buitenland als hier te lande gedurende lange jaren vele gemoederen heeft bezig gehouden en aanleiding is geweest tot talrijke publicaties. Ik onthoud mij te dezer plaatse van een beschouwing hieromtrent, omdat mij bekend is, dat het Nederlands Instituut van Accountants het onderwerp bij een aantal zijner leden in studie heeft gegeven met de opdracht het resultaat van deze studie neer te leggen in een verslag.

Na de toelichting, welke Ir Otten geeft op hetgeen zijns inziens voorwaarde is voor een aanvaardbaar beeld, somt hij vervolgens de eisen op, waaraan voldaan moet worden, wil er sprake zijn van een aanvaardbaar beeld; zij zijn:

1. Op het resultaat moet een zodanige toelichting worden gegeven, dat men inzicht krijgt in de activiteiten en de wijze waarop het resultaat is behaald;
2. Er moet een zodanige specificatie van het vermogen en de kapitaalcomponenten worden gegeven, dat inzicht wordt verkregen in de solvabiliteit en de liquiditeit;
3. De grondslagen, volgens welke het resultaat is berekend en de kapitaalcomponenten zijn gewaardeerd, moeten worden medegegeeld, omdat zonder deze toelichting de verstrekte gegevens niet kunnen worden beoordeeld;
4. Iedere wijziging in de samenstelling van de cijfers en van de grondslagen moet worden vermeld, omdat de vergelijkbaarheid in de loop der tijden door die wijzigingen kan worden verstoord.

Het is gelukkig niet zo, dat deze eisen voor de ondernemingen nieuwe geluiden zijn, waaraan zij moeten wennen en zich geheel van het begin af moeten instellen. Vele zijn reeds bereid en hebben daarvan het bewijs gegeven, aan deze eisen te willen voldoen. Voor vele andere ondernemingen is het weliswaar geen nieuw geluid, maar een geluid, dat voor hen niet bestemd kan zijn, zo zeggen zij, omdat er in hun geval zeer bijzondere omstandigheden zijn, zo menen zij, waardoor zij niet aan de eisen kunnen voldoen. Vele van de door hen gebruikte argumenten zijn een bewijs van zwakte en niet van sterkte en hier ligt een taak voor de accountant van de onderneming de leiding dezer ondernemingen te overtuigen van het tegendeel van het door haar beweerde.

Ongetwijfeld zijn deze eisen slechts en ten rechte op de plaats waar zij werden geformuleerd in algemene bewoordingen gehouden. Bij de uitwerking dezer eisen immers liggen nog vele vraagstukken, welke in onze vakkringen reeds menigmaal de aandacht hebben gehad, maar niet in bredere kringen tot uitvoering zijn gekomen. Zo bijv. het op juiste

wijze aangeven in de jaarstukken van rechten en verplichtingen, waaronder o.a. begrepen de preferenties, welke geldleners hebben, de latente belastingverplichtingen, de inkomstenbelastingsschuld bij de firmabalans, enz.

Bij de overwegingen, welke zoals eerder vermeld Ir Otten liet voorafgaan aan zijn conclusies, treffen in het bijzonder een aantal zinsneden, welke aanleiding zijn opnieuw een probleem onder ogen te zien, dat van accountantszijde belangrijk is in het bijzonder ten aanzien van de verklaring bij de jaarrekening.

Ir Otten sprekende dan over de voorlichting, zegt, dat de opvatting van de taak van de leiding van de onderneming bij de behartiging van de belangen van aandeelhouders van grote betekenis is. Hij vervolgt: „Deze taak ligt overwegend op het terrein van de continuïteit, dat wil „zeggen de instandhouding van de onderneming. De leiding moet er „voor zorgen, dat de onderneming innerlijk sterk is, zowel technisch, „commercieel als financieel, zodat zij een beheerste expansie kan plegen „en in tijden van tegenspoed de stormen kan weerstaan.”

Door één van de pioniers van het accountantsberoep in Nederland is vele jaren geleden gezegd, dat de aandeelhouder de natuurlijke vijand van de onderneming zou zijn. Iedereen zal het met mij eens zijn, dat de feiten wel hebben bewezen, dat de aandeelhouder als groep geen vijand is, integendeel bewezen heeft te erkennen, dat de belangen van aandeelhouder en onderneming parallel liggen. Nogmaals de aandeelhouder als groep heeft inderdaad tezamen met al die andere belanghebbenden — op de geld-, arbeids-, inkoop- en verkoopmarkt — slechts belang bij de continuïteit van een zo sterk mogelijke onderneming. Dit laatste houdt in, dat de leiding bij haar daden het goede koopmanschap nastreeft, want dat is in deze maatschappelijke verhoudingen de eerste eis ter schepping van de voorwaarden om technisch, commercieel en financieel sterk te kunnen worden en blijven. Voor de continuïteit van de onderneming is het daarnaast zeer goed denkbaar en komt het ook meermalen voor, dat de leiding bij haar voorlichting voor de beslissing komt te staan omtrent wat te zeggen en wat te zwijgen betreffende de onderneming in het belang van de aandeelhouders en overige betrokkenen. Zij kan bewust aan al die belanghebbenden voorlichtingen onthouden. Deze voorlichtingen kunnen op financieel gebied liggen en dan meestal de onmiddellijke interesse hebben van de accountant, of technische en commerciële kwesties betreffen en dan indirect — indien zij ter kennis komen van de accountant — voor deze een probleem gaan vormen.

De accountant zal zich op het moment, dat hij er voor gesteld wordt, een idee moeten vormen omtrent het belang van het onthouden van voorlichting aan het maatschappelijk verkeer.

Indien hij meent, dat het onthouden van voorlichting in het belang is van de onderneming, en daarom van alle betrokkenen, zal hij een goedkeurende verklaring mogen afgeven zonder enig voorbehoud terzake. Dat de beslissingen te dien aanzien een grote verantwoordelijkheid op de schouders van de accountant kunnen leggen, zal men met mij eens zijn, te meer, omdat de opvatting van de taak van de leiding bij de behartiging van de belangen van aandeelhouders, zoals Ir Otten het uitdrukt, één der factoren is, waarmede de accountant geconfronteerd wordt. Immers kunnen in vele gevallen de opvattingen, welke de leiding heeft van haar taak, wel zeer subjectieve aspecten vertonen, en het zal voor

de accountant uiterst moeilijk zijn tot een zo objectief mogelijk oordeel te komen.

Tenslotte moge ik nog melding maken van het feit, dat Ir Otten ook over de frequentie van de voorlichting heeft gesproken. In navolging van de vaste gewoonte in de Verenigde Staten gaan ook in Nederland steeds meer ondernemingen over tot het verstrekken van kwartaaloverzichten. Alhoewel het tot nu toe niet gebruikelijk is, dat deze kwartaaloverzichten vergezeld gaan van een accountantsverklaring, zal de accountant m.i. in de onderneming, waarvan hij de jaarrekening certificeert, voldoende aandacht voor de juistheid van deze frequente publicaties moeten hebben. Zowel organisatorisch als contrôle-technisch ligt hier voor hem een probleem.

Ik meen, dat ook de accountant Ir Otten dankbaar kan zijn voor deze rede, welke een belangrijke steun kan zijn bij de beroepsuitoefening.